

งาขาวสายพันธุ์กลายไมไวต่อช่วงแสง

Photoperiod Insensitive Mutant White-seeded Sesame Line

สมใจ โควสุรัตน์^{1/}

อํารง เชื้อกิตติศักดิ์^{1/}

จำลอง กกรัมย์^{2/}

สรศักดิ์ มณีขาว^{2/}

สมพงษ์ ชมภูณุกุลรัตน์^{1/}

Somjai Kowsurat^{1/}

Tamrong Chuekittisak^{1/}

Chamlong Kogram^{2/}

Sorasak Maneekao^{2/}

Sompong Chompunugulrat^{1/}

ABSTRACT

Aromatic sesame varietal improvement for photoperiod insensitive was conducted in Ubon Ratchathani Field Crops Research Centre (UBFCRC). Loei seeds (white local variety) were irradiated by Gamma-Ray at 400 Gy in 2000, and 20 M₂-plants were selected. Selection of M₂-plants comparing to Loei was carried out in early and late rainy season of 2001-2002. Fifty percentage of flowering date and harvesting date of mutant lines were 45-47 and 130 days after emergence (DAE) respectively. Whereas those of Loei were 70 and 152 DAE respectively. Forty-four M₃-plants were selected in 2001. In 2002, 65 M₄-plants were selected. Their flowering and harvesting dates were 45-55 and 102-124 DAE respectively, on the other hand, Loei did not flowered. Mutant lines yielded 17.2-22.7 g/plant and 1,000 seed weight were 1.89-2.08 g Whereas Loei yielded 10.3 g/plant and 1,000 seed weight 1.75 g. Twenty mutant lines were selected as they had good taste equivalent to Loei. Yield evaluation of 20 mutant lines comparing to Ubon Ratchathani 2 (recommended variety), was conducted in early and late rainy season in 2003-2004. In early rainy season, the results showed that flowering and harvesting date of mutant lines were 54-60 and 120-130 DAE, respectively while Ubon Ratchathani 2 was 35-37 and 89-90 DAE respectively. The mutant lines yielded 54-86 kg/rai and 1.75-2.01 g/1,000 seed weight. Whereas Ubon Ratchathani 2

---

^{1/} ศูนย์วิจัยพืชไร่อุบลราชธานี อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000

^{1/} Ubon Ratchathani Field Crops Research Centre, Mueang district, Ubon Ratchathani province 34000

^{2/} สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 4 อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000

^{2/} Office of Agricultural Research and Development Region 4, Mueang district, Ubon Ratchathani province 34000

yielded 90 and 108 kg/rai and 3.34 and 3.30 g/1,000 seed weight. However, in late rainy season, flowering and harvesting dates of mutant lines and check were not significant difference (32-35 and 87-90 DAE respectively). The Mutant lines yielded 36-93 kg/rai and 1.61-2.03 g/1,000 seed weight. Ubon Ratchathani 2 yielded 78 and 118 kg/rai and 3.07 and 3.42 g/1,000 seed weight. Yield and seed size of mutant lines were lower than Ubon Ratchathani 2. Therefore, 3 mutant lines, Lm 3-2-1-1 Lm 14-1-1-3 and Lm 14-1-1-1, photoperiod insensitive and had as good taste (aromatic) as Loei were selected for further breeding improvement. The mutant lines had higher oil content (34.6-43.9 %) and protein (25.2-25.8%) than Loei (33.4 and 24.6%) and Ubon Ratchathani 2 (37.6 and 25.5%).

Key words : photoperiod insensitive, mutant white-seeded, sesame

บทคัดย่อ

ปรับปรุงพันธุ์งาเพื่อให้ได้พันธุ์ที่ไม่ไวต่อช่วงแสง และมีกลิ่นหอมเมื่อคั่วสุก โดยการฉายรังสีแกมมาทางชาวพันธุ์พื้นเมืองเลยที่ 400 Gy เมื่อปีพ.ศ. 2543 ปลูกเมล็ด M_1 ที่ศูนย์วิจัยพืชไร่อุบลราชธานี คัดเลือกต้นที่ออกดอกเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับงาชาวพื้นเมืองเลย ต้นฤดูฝนปี

ปลูก 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ผลการทดลองพบว่าสายพันธุ์กลายมีอายุดอกบาน 50 % และอายุเก็บเกี่ยว 45-47 และ 130 วันหลังงอก (DAE) ตามลำดับ คัดเลือกได้ 44 ต้น (M_3) ในขณะที่งาชาวพื้นเมืองเลยอายุดอกบาน 50% และอายุเก็บเกี่ยว 70 และ 152 วันหลังงอก ตามลำดับ ปีพ.ศ. 2545 เลื่อนปลูกเป็น 21 มีนาคม พบว่าสายพันธุ์กลายมีอายุดอกบาน 50 % และอายุเก็บเกี่ยว 45-55 และ 102-124 วันหลังงอก คัดเลือกได้ 65 ต้น (M_4) แต่งาชาวพื้นเมืองเลยไม่มีต้นที่ออกดอก ปลายฝนปลูกศึกษาลักษณะทางการเกษตร พบว่าสายพันธุ์กลายมีผลผลิตมากกว่า และขนาดเมล็ดใหญ่กว่าพันธุ์พื้นเมืองเลย และทดสอบรสชาติและกลิ่นหอมของเมล็ดงาคั่วจากการชิม คัดเลือกได้ 20 ต้น (M_5) ต่อมาปีพ.ศ. 2546-2547 ประเมินการให้ผลผลิตของสายพันธุ์กลาย เปรียบเทียบกับงาชาวพันธุ์อุบลราชธานี 2 ที่ศูนย์วิจัยพืชไร่อุบลราชธานี ช่วงต้นและปลายฤดูฝน ผลการทดลองต้นฤดูฝนปีพ.ศ. 2546 และ 2547 สายพันธุ์กลายมีอายุดอกบาน 50% และอายุเก็บเกี่ยวเท่ากับ 54-60 และ 120 วันหลังงอก ตามลำดับ ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 อายุดอกบาน 50% และอายุเก็บเกี่ยว 35 และ 90 วันหลังงอก ตามลำดับ ส่วนการให้ผลผลิต ของสายพันธุ์กลายเท่ากับ 54-86 กก./ไร่ และน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 1.75-2.01 ก. และพันธุ์อุบลราชธานี 2 ให้ผลผลิต 90 และ 108 กก./ไร่ น้ำหนัก 1,000 เมล็ด 3.34 และ 3.30 กรัม ส่วนปลายฤดูฝน ปีพ.ศ. 2546 และ 2547 อายุดอกบาน 50% และอายุเก็บเกี่ยวเท่ากันทุกพันธุ์

คือ 32-35 และ 87-90 วันหลังออก ตามลำดับ ผลผลิตของสายพันธุ์กล้วยต่ำกว่า 36-93 กก./ไร่ และ 1,000 เมล็ดหนัก 1.61-2.03 ก. ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 ผลผลิต 78 และ 118 กก./ไร่ น้ำหนัก 3.07 และ 3.42 ก./1,000 เมล็ด ดังนั้นจึงคัดเลือกได้สายพันธุ์กล้วย 3 สายพันธุ์ซึ่งไม่ไวต่อช่วงแสงได้แก่ Lm 3-2-1-1 Lm 14-1-1-3 และ Lm 14-1-1-1 ซึ่งให้ผลผลิตสูงกว่าสายพันธุ์กล้วยอื่นๆ และรสชาติดี มีกลิ่นหอมเมื่อคั่วสุก เพื่อปรับปรุงพันธุ์ต่อไป นอกจากนั้นเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของเมล็ด สายพันธุ์กล้วยมีแนวโน้มปริมาณน้ำมันและโปรตีนสูงกว่างาขาวพื้นเมืองเลย โดยมีปริมาณน้ำมัน 34.6 - 43.9 % ปริมาณโปรตีน 25.2-25.8% ส่วนงาขาวพื้นเมืองเลย มีน้ำมันและโปรตีน 33.4 และ 24.6 % ตามลำดับ และงาขาวพันธุ์อุบลราชธานี 2 มีปริมาณน้ำมันและโปรตีนเท่ากับ 37.6 และ 25.5 % ตามลำดับ

คำหลัก : ไม่ไวต่อช่วงแสง งาขาวสายพันธุ์กล้วยงา

คำนำ

การปรับปรุงพันธุ์พืชด้วยการเหนี่ยวนำให้เกิดการกลายพันธุ์จากรังสีเอ็กซ์ แกมมาและนิวตรอน เป็นวิธีการหนึ่งที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชนิยมใช้รังสีแกมมาเป็นการนำมาใช้ปรับปรุงพันธุ์พืชมากที่สุด ปริมาณรังสีที่เหมาะสมจะต่างกันตามชนิดพืช เช่น ข้าว ปริมาณรังสีแกมมาที่เหมาะสมที่ 15-30 krad และงา Ashri (1998) รายงานว่าปริมาณรังสีแกมมาที่เหมาะสมที่

400-700 Gy (Gray หรือ เกรย์ ; 1 Gy = 100 rad) ตัวอย่างของพันธุ์พืชจากการฉายรังสีที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้แก่ ข้าวเหนียวพันธุ์ กข 6 เกิดจากการนำข้าวขาวดอกมะลิ 105 ฉายรังสีแกมมาที่ 20 krad (สิรินุช, 2540) งาพันธุ์ไม่ทอดยอดที่ประเทศเกาหลีใต้ ชื่อว่าพันธุ์ Pungsan เกิดจากการผสมข้ามพันธุ์พื้นเมืองกับพันธุ์ dt45 สายพันธุ์ไม่ทอดยอดจากการฉายรังสีแกมมาของประเทศอิสราเอล (Ashri, 1998) สำหรับการทดลองนี้ นำงาขาวพื้นเมืองเลยซึ่งมีกลิ่นหอมและเป็นที่ต้องการของตลาด แต่มีผลผลิตน้อยเพราะเป็นพันธุ์ที่ไวต่อช่วงแสง ปลูกได้ปีละ 1 ฤดูในช่วงปลายฝนเท่านั้น จึงนำมาฉายรังสีแกมมาเพื่อเหนี่ยวนำให้กลายพันธุ์เพื่อคัดเลือกลักษณะที่ไม่ไวต่อช่วงแสง นอกจากนั้นงาขาวพื้นเมืองเลยเป็นพันธุ์ที่มีสาร lignan antioxidants ในเมล็ดคือ sesamin และ sesamol 9.25 และ 4.59 mg/g สูงกว่างาพันธุ์อื่นๆ (วาสนาและคณะ, 2546) การปรับปรุงพันธุ์งาขาวพื้นเมืองเลยให้มีลักษณะไม่ไวต่อช่วงแสง เพื่อให้สามารถปลูกได้ตลอดปีและมีกลิ่นหอมเมื่อคั่วสุก จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการขยายพื้นที่ปลูกและผลผลิตงาขาวให้เพิ่มขึ้น

อุปกรณ์และวิธีการ

การทดลองที่ 1. การคัดเลือกสายพันธุ์งาไม่ไวต่อช่วงแสง

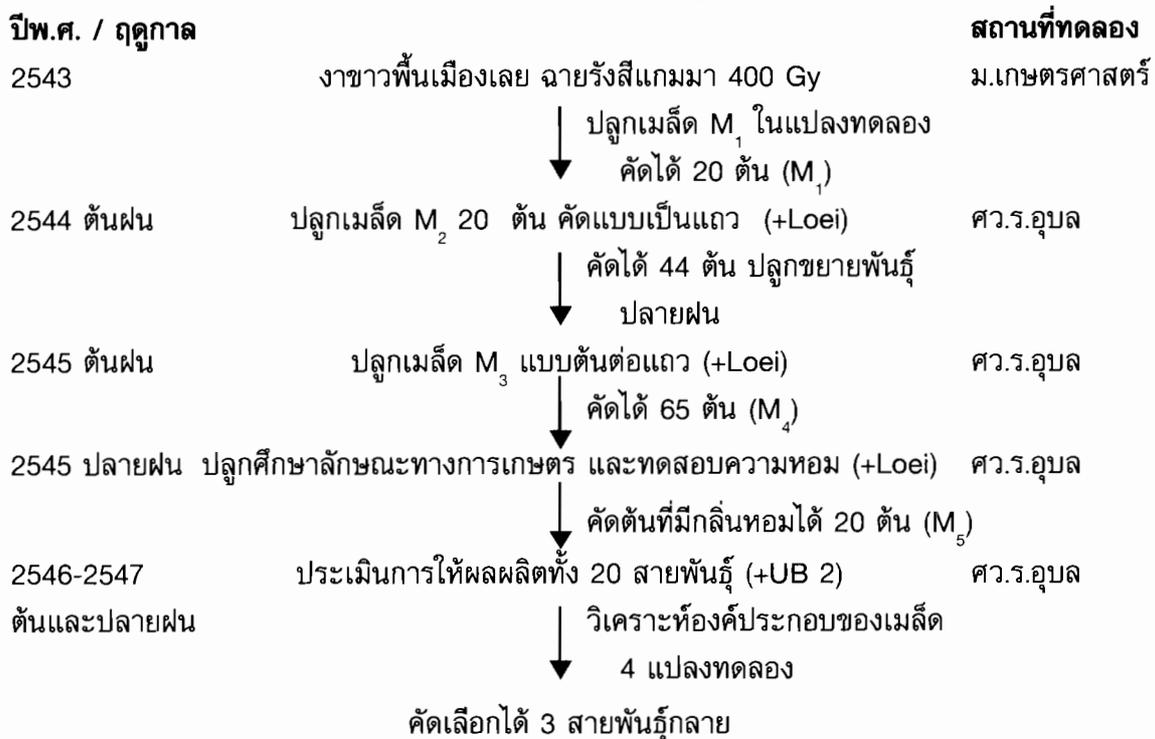
ดำเนินการที่ศูนย์วิจัยพืชไร่อุบลราชธานี โดยต้นฤดูฝน เดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ. 2544 ปลูกเมล็ดงาขาวพื้นเมืองเลยที่ได้จากการนำเมล็ดงา 1 กก.ไปฉายรังสีแกมมาที่ 400 Gy ณ ศูนย์

บริการฉายรังสีแกมมาและวิจัยนิวเคลียร์ เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปีพ.ศ. 2543 ปลูกแบบเป็นแถวร่วมกับงาขาวพื้นเมืองเลย คัดเลือกต้นงา M₁ (mutant 1 - plant) ที่ ออกดอกได้เร็วที่สุดของแถว เก็บเกี่ยวแยกต้นได้ เป็นเมล็ด M₂ (mutant 2 - seed) ปลายฤดูฝน ปลูกขยายพันธุ์ต้นคัด ต่อมาปีพ.ศ. 2545 เลื่อน ปลูกเร็วขึ้น ต้นฤดูฝน เดือนมีนาคม ปลูกเมล็ด M₃ แบบต้นต่อแถว ดูแลปฏิบัติเช่นเดียวกับปีพ.ศ. 2544 คัดเลือกต้นโดยใช้หลักเกณฑ์เดิม เก็บ เกี่ยวเป็นเมล็ด M₄ และปลายฤดูฝนขยายพันธุ์ และ นำมาทดสอบความหอมเมล็ดด้วยการอบหรือคั่ว เปรียบเทียบกับงาขาวพื้นเมืองเลย ด้วยการให้ผู้ชิม (taster) จำนวน 10 คน ซึ่งจะมีความชำนาญ ในการชิมรสชาติและกลิ่นหอมของงาคั่ว เพราะ ร่วมในการปฏิบัติงานวิจัยงาเป็นประจำ

การทดลองที่ 2. การประเมินผลผลิตสายพันธุ์ งาไม่ไวต่อช่วงแสง

ดำเนินการที่ศูนย์วิจัยพืชไร่อุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2546 และ 2547 ต้นฤดูฝน และปลายฤดู ฝน วางแผนการทดลองแบบ RCB 3 ซ้ำ กรรมวิธี คือ สายพันธุ์งาไม่ไวต่อช่วงแสงที่คัดเลือกได้ 20 สายพันธุ์ และงาขาวพันธุ์อุบลราชธานี 2 การ ปลูก และการดูแลรักษาปฏิบัติตามตามคำ แนะนำการปลูกงาของกรมวิชาการเกษตร บันทึก ข้อมูลวันดอกบาน 50 % วันเก็บเกี่ยวของแต่ละ สายพันธุ์ องค์กรประกอบผลผลิตที่สำคัญและผลผลิต รวมทั้งวิเคราะห์กรดไขมัน โปรตีน และน้ำมัน ของเมล็ดงาแต่ละสายพันธุ์ โดยกลุ่มวิจัยและ พัฒนาการแปรรูปผลิตผลเกษตร สำนักวิจัยและ พัฒนาวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวและการ แปรรูปผลิตผลทางการเกษตร กรมวิชาการเกษตร

ขั้นตอนการปรับปรุงพันธุ์งาขาวสายพันธุ์กลายไม่ไวต่อช่วงแสง

ผลการทดลองและวิจารณ์

การทดลองที่ 1. การคัดเลือกสายพันธุ์งาไมไว ต่อช่วงแสง

เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2543 โดยนำเมล็ดพันธุ์งาขาวพื้นเมืองเลยฉายรังสีแกมมาที่ 400 Gy ปลูกคัดเลือกจนได้เมล็ด M_2 ต้นฝนปี 2544 ได้ปลูกเมล็ดงา M_2 ในวันที่ 14 พฤษภาคม สลับกับงาขาวพื้นเมืองเลยทุกๆ 10 แถว ต้นงาฉายรังสีเริ่มออกดอกเมื่ออายุ 45-47 วัน หลังงอก และอายุเก็บเกี่ยว 130 วันหลังงอก ในขณะที่งาขาวพื้นเมืองเลยอายุออกดอก 70 วัน หลังงอก และอายุเก็บเกี่ยว 152 วันหลังงอก (Table 1) คัดเลือกต้นงาที่ออกดอกแรกเร็วที่สุดในแถวได้ 44 ต้น ส่วนลักษณะทรงต้นของงาฉายรังสี มีลำต้นเป็นเหลี่ยม ต้นสูง แตกกิ่งที่ปลายต้น จำนวนกิ่งมาก 5-10 กิ่ง ใบใหญ่เป็นแฉก มีขนตามลำต้นและใบมาก ปลายฝนปลูกขยายพันธุ์ต้นคัด

ต่อมาต้นฝนปีพ.ศ. 2545 เลื่อนปลูกเร็วขึ้น เพื่อดูการออกดอกของงาขาวพันธุ์พื้นเมืองเลย โดยปลูกวันที่ 21 มีนาคม แบบต้นต่อแถวสลับกับงาขาวพื้นเมืองเลย และคัดเลือกต้นโดยใช้หลักเกณฑ์เดิม พบว่างาฉายรังสีเริ่มออกดอกอายุ 45-55 วันหลังงอก มีอายุเก็บเกี่ยว 102-124 วัน คัดได้ 65 ต้น แต่งาขาวพื้นเมืองเลยมีการเจริญเติบโตแต่ไม่มีต้นออกดอก และต่อมาต้นโทรมตายไปจนหมด เพราะเป็นพันธุ์ที่ตอบสนองต่อช่วงแสงวันสั้นนั่นเอง ออกดอกได้เมื่อความยาวช่วงแสงสั้นกว่าช่วงแสงวิกฤติ (12 ชม.) ประมาณเดือนกรกฎาคม แต่อย่างไรก็ตาม การตอบสนอง

ต่อช่วงแสงของงา ยังมีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้องด้วย เช่น อุณหภูมิ ซึ่งจะต้องศึกษาอย่างละเอียดต่อไป สำหรับการชักนำให้งามีอายุออกดอกเร็วขึ้นนั้นมีรายงานว่าได้งาฉายรังสีแกมมา ที่มีอายุเก็บเกี่ยวสั้นลง ชื่อว่าพันธุ์ Babil และ Rafiden ของประเทศอิรัก ในปีพ.ศ. 2535 (Ashri, 1998) และตัวเหลืองพันธุ์กลายจะออกดอกเร็วและสุกแก่เร็วขึ้น (early maturity) ประมาณ 15-34 วัน เมื่อนำมาฉายรังสีแกมมา (สิรินุช, 2540) ปลายฝนได้ปลูกขยายพันธุ์พร้อมศึกษาลักษณะทางการเกษตรที่สำคัญ พบว่าต้นคัดมีผลผลิต 17.24-22.60 ก./ต้น มากกว่างาขาวพื้นเมืองเลย ขนาดเมล็ดใหญ่กว่า 1,000 เมล็ดหนัก 1.89-2.08 ก. การแตกกิ่งค่อนข้างมาก 8-10 กิ่ง/ต้น และความสูงต้น 89-119 ซม. ส่วนพันธุ์พื้นเมืองเลย มี 10.25 ก./ต้น และ 1,000 เมล็ดหนัก 1.75 ก. แตกกิ่ง 7 กิ่ง/ต้น ส่วนความสูง 127 ซม. (Table 2) เมื่อเปรียบเทียบพบว่าสายพันธุ์กลายมีแนวโน้มให้ผลผลิตมากกว่า ขนาดเมล็ดใหญ่กว่า ต้นเตี้ยกว่า แต่สีเมล็ดของสายพันธุ์กลายจะคล้ำกว่าและแตกกิ่งมากกว่างาขาวพื้นเมืองเลย ลักษณะทรงต้นมีการแตกกิ่งมาก ต้นสูง ใบใหญ่และมีขนตามลำต้นมาก เป็นลักษณะประจำพันธุ์ของงาขาวพื้นเมืองเลย และได้ถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมไปสู่สายพันธุ์กลายที่คัดเลือกไว้ หลังจากนั้นได้ทดสอบรสชาติและความหอมของเมล็ดงาคั่วสุก เปรียบเทียบกับงาขาวพื้นเมืองเลย โดยใช้ผู้ชิมให้เป็นระดับคะแนนคือ มีกลิ่นหอม มีรสชาติดี ไม่หอม = 10 จนถึง 0 = กลิ่นไม่หอม รสชาติขม ไม่อร่อย ผลการทดสอบ คัดเลือกได้ 20 ต้น ที่มีรสชาติและกลิ่นหอมไม่ต่างจากงาขาวพื้นเมืองเลย

การทดลองที่ 2. การประเมินผลผลิตงาสายพันธุ์กลายไม่วิโตช่วงแสง

ปีพ.ศ. 2546

1. **ต้นฝน** สายพันธุ์กลาย อายุดอกบาน 50% 54-60 วันหลังงอก และอายุเก็บเกี่ยว 120 วันหลังงอก ซึ่งนานกว่าพันธุ์อุบลราชธานี 2 ซึ่งมีอายุออกดอก และอายุเก็บเกี่ยว 37 และ 91 วันหลังงอกตามลำดับ สำหรับผลผลิตสายพันธุ์ Lm 14-1-1-3 และ Lm 14-1-1-1 ให้ผลผลิตสูงสุดไม่ต่างกัน 86 และ 84 กก./ไร่ ตามลำดับ ในขณะที่พันธุ์อุบลราชธานี 2 ผลผลิต 90 กก./ไร่ ส่วนขนาดเมล็ดพบว่าสายพันธุ์กลายค่อนข้างเล็กมีน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 1.75-2.01 ก. พันธุ์อุบลราชธานี 2 มีขนาดเมล็ดโตกว่า น้ำหนัก 1,000 เมล็ด 3.34 ก. นอกจากนั้นสายพันธุ์กลายมีลำต้นสูง 134-151 ซม. สูงกว่าพันธุ์เปรียบเทียบ เพราะมีลักษณะพันธุกรรมของงาขาวพื้นเมืองเลย (ต้นแม่) (Table 3)

2. **ปลายฝน** อายุดอกบาน 50% และอายุเก็บเกี่ยวของทุกพันธุ์/สายพันธุ์เท่ากันคือ 35 และ 90 วันหลังงอกตามลำดับ แต่ปลายฤดูฝนให้ผลผลิตต่ำกว่าต้นฝนโดยสายพันธุ์ Lm 3-2-1-1 ให้ผลผลิตสูงสุด 53 กก./ไร่ และพันธุ์อุบลราชธานี 2 ผลผลิต 78 กก./ไร่ ขนาดเมล็ดเช่นเดียวกับต้นฤดูฝนพบว่าสายพันธุ์กลายมีน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 1.61-2.03 ก. ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 น้ำหนัก 1,000 เมล็ด 3.07 ก. นอกจากนั้นสายพันธุ์กลายมีลำต้นสูงกว่าพันธุ์อุบลราชธานี 2 ด้วย (Table 3)

ปีพ.ศ. 2547

1. **ต้นฝน** ให้ผลการทดลองใกล้เคียงกับปี

พ.ศ. 2546 กล่าวคือ อายุดอกบาน 50% ของสายพันธุ์กลาย 58-60 วันหลังงอก และอายุเก็บเกี่ยว 120-130 วันหลังงอก ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 อายุดอกบาน 50 % และอายุเก็บเกี่ยว 35 และ 89 วันหลังงอก ตามลำดับ ผลผลิตงาพันธุ์กลาย 54-66 กก./ไร่ ในขณะที่พันธุ์อุบลราชธานี 2 ได้ผลผลิต 108 กก./ไร่ และน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 3.30 ก. ต้นสูง 136 ซม. ส่วนสายพันธุ์กลายมีน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 1.80-1.85 ก. และต้นค่อนข้างสูงกว่าโดยมีความสูง 147-158 ซม. (Table 3)

2. **ปลายฝน** อายุดอกบาน 50 % และอายุเก็บเกี่ยวของทุกพันธุ์/สายพันธุ์เท่ากันคือ 32 และ 87 วันหลังงอกตามลำดับ สายพันธุ์กลายให้ผลผลิตแตกต่างกันตั้งแต่ 72-93 กก./ไร่ โดยสายพันธุ์ Lm 3-2-1-1 ให้ผลผลิตสูง 93 กก./ไร่ ในขณะที่พันธุ์อุบลราชธานี 2 ให้ผลผลิต 118 กก./ไร่ และขนาดเมล็ดก็เช่นเดียวกัน พบว่าสายพันธุ์กลายมีน้ำหนัก 1,000 เมล็ด 1.77-1.90 ก. ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 น้ำหนัก 1,000 เมล็ด เท่ากับ 3.42 กรัม นอกจากนั้นสายพันธุ์กลายไม่วิโตช่วงแสง มีลำต้นสูงกว่าพันธุ์เปรียบเทียบ (Table 3) และวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม (combine analysis) โดยได้แยกเป็นต้นฤดูฝน และปลายฤดูฝนแต่พบว่าข้อมูลไม่เป็นเอกภาพ (heterogeneity) ไม่สามารถวิเคราะห์ความแปรปรวนรวมแยกตามฤดูได้ จึงคัดเลือกได้งาขาว 3 สายพันธุ์กลายคือ Lm 3-2-1-1 Lm 14-1-1-3 และ Lm 14-1-1-1 ซึ่งออกดอกได้ทั้งต้นและปลายฤดูฝน ให้ผลผลิตสูงกว่าสายพันธุ์กลายอื่นๆ และรสชาติดี มีกลิ่นหอมเมื่อคั่วสุกไม่ต่างจากงาขาวพื้นเมืองเลย

Table 1. Planting date, days to 50% flowering, days to harvest and number of selection of mutant white-seeded sesame line at Ubon Ratchathani Field Crops Research Centre in 2001 and 2002

Year		Sesame line mutant white-seeded	Loei white sesame
2001	Planting date	14 May	14 May
	Early in rainy season 50% flowering	45-47 DAE (4-6 Oct)	70 DAE (27 Oct)
	Days to harvest	130 DAE (25 Sep)	152 DAE (16 Oct)
	Number of selection	M ₃ 44 plants	None
2001	Planting date	25 Oct	25 Oct
	Late in rainy season 50% flowering	32-36 DAE (1-5 Dec)	32 DAE (1 Dec)
	Days to harvest	85 DAE (22 Jan)	85 DAE (22 Jan)
2002	Planting date	21 Mar.	21 Mar
	Early in rainy season 50% flowering	45-55 DAE (5-15 May.)	No flowering
	Days to harvest	102-124 DAE (31 Jun-23 Jul)	None
	Number of selection	M ₄ 65 plants	
2002	Planting date	18 Aug	18 Aug
	Late in rainy season 50% flowering	37-42 DAE (1-6 Oct)	37 DAE (1 Oct)
	tasting flavour Days to harvest	91 DAE (23 Nov)	91 DAE (23 Nov)
		M ₅ 20 plants	None

DAE = days after emergence

Table 2. Agronomical traits of mutant white-seeded sesame line at Ubon Ratchathani Field Crop Research Centre, late in rainy season 2003

Year/season	Lines	Yield (g/plant)	1,000 seeds weight (g)	Pods/plant	Plant/branch	Height (cm)
2002	Lm 3-2-1-1	17.4	1.89	106	8	119
Late in rainy season	Lm 14-1-1-3	22.6	2.08	140	8	99
	Lm 14-1-1-1	17.2	1.94	129	10	89
	Loei white-seed	10.3	1.75	98	7	127

เพื่อปรับปรุงพันธุ์ในขั้นตอนต่อไป

องค์ประกอบของเมล็ด

การวิเคราะห์คุณภาพของเมล็ดงาสายพันธุ์กลายทั้งหมด โดยเปรียบเทียบกับงาขาวพื้นเมือง

เลยและงาพันธุ์รับรองอุบลราชธานี 2 พบว่าปริมาณน้ำมันในเมล็ดของสายพันธุ์กลาย สูงกว่างาขาวพื้นเมืองเลย 34.6-43.9 % ซึ่งมีปริมาณน้ำมัน 33.4 % โดยสายพันธุ์ Lm 14-1-1-3 ปริมาณน้ำมันมากที่สุด 43.9 % ส่วนปริมาณ

Table 3. Fifty percent flowering, days to harvest, yields, 1,000 seeded weight and plant height of mutant white-seeded sesame line at Ubon Ratchathani field crops research centre in 2003 and 2004

Year/season	Lines	Flowering	Harvest	Yields	1,000 seeds	Height
		(DAE)	(DAE)	(kg/rai)	weight (g)	(cm)
2003 Early in rainy season	Lm 3-2-1-1	54 ab	120 a	66 c	1.89 b	151 a
	Lm 14-1-1-3	58 a	120 a	86 b	2.01 b	153 a
	Lm 14-1-1-1	60 a	120 a	84 b	1.75 c	134 b
	Ubon Ratchathani 2	37 b	91 b	90 a	3.34 a	131 b
CV (%)		11.2	8.3	24.2	6.8	8.8
2003 Late in rainy season	Lm 3-2-1-1	35	90	53 b	1.63 c	107 a
	Lm 14-1-1-3	35	90	36 c	2.03 b	96 b
	Lm 14-1-1-1	35	90	36 c	1.61 c	106 a
	Ubon Ratchathani 2	35	90	78 a	3.07 a	88 c
CV (%)		-	-	17.2	2.4	14.8
2004 Early in rainy season	Lm 3-2-1-1	58 a	120 b	66 b	1.80 b	156 a
	Lm 14-1-1-3	58 a	130 a	54 c	1.85 b	158 a
	Lm 14-1-1-1	60 a	120 b	55 c	1.85 b	147 b
	Ubon Ratchathani 2	35 b	89 c	108 a	3.30 a	136 c
CV (%)		14.4	10.6	18.7	8.6	19.0
2004 Late in rainy season	Lm 3-2-1-1	32	87	93 b	1.80 bc	125 b
	Lm 14-1-1-3	32	87	83 bc	1.90 b	132 a
	Lm 14-1-1-1	32	87	72 c	1.77 c	134 a
	Ubon Ratchathani 2	32	87	118 a	3.42 a	115 c
CV (%)		-	-	27.5	6.9	26.7

Means in the same column each year followed by a common letter are not significantly different at the 5% level by DMRT.

Table 4. Component of seed, unsaturated fatty acid (%) and saturated fatty acid (%) of mutant white-seeded sesame line compared with Loei white-seed and Ubon Ratchathani 2 in 2004

Lines/variety	Oil (%)	Protein (%)	Unsaturated fatty acid (%)			Saturated fatty acid (%)		
			Oleic acid	Linoleic acid	Total acid	Palmitic acid	Stearic acid	Total acid
Lm 3-2-1-1	39.5	25.2	39.9	45.2	85.1	10.4	4.6	14.9
Lm 14-1-1-3	43.9	26.5	24.5	53.2	77.7	13.5	9.0	22.5
Lm 14-1-1-1	34.6	25.8	37.1	45.7	82.8	10.6	6.7	17.3
Loei white-seed	33.4	24.6	28.9	52.7	81.6	12.3	6.1	18.4
Ubon Ratchathani 2*	37.6	25.5	39.4	44.9	84.3	9.0	5.7	14.7

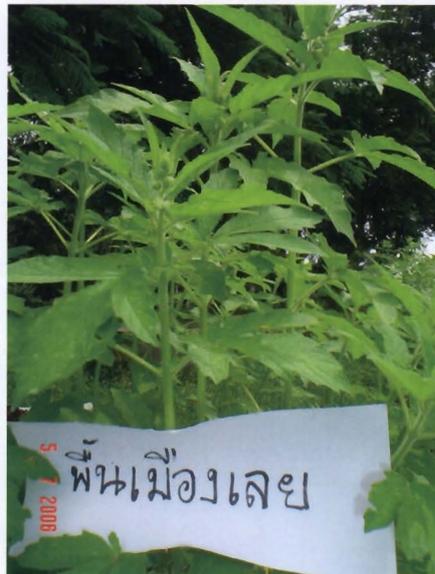
* Included linolenic acid 0.33 % and arachidic acid 0.68% from Wilaisri and Veerana (2004)

Figure 1. Field condition of selected M₂ sesame plants in late rainy season in 2002 at Ubon Ratchathani Research Centre

Figure 2. Characteristic of leaf and stem of Loei white seed sesame

Figure 3. Characteristic of leaf and stem of Loei white seed sesame

Figure 4. Characteristics and shape of white flower of sesame, Ubon Ratchathani 2

โปรตีนค่อนข้างแตกต่างกัน สายพันธุ์ Lm 14-1-1-3 ปริมาณโปรตีนสูงที่สุด 26.5 % ส่วนงาขาวพื้นเมืองเลย มีปริมาณโปรตีน 24.6 % (Table 4) และการวิเคราะห์กรดไขมันในน้ำมันงา ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่มได้แก่ unsaturated fatty acid ที่สำคัญคือ oleic acid (C18:1) และ linoleic acid (C18:2) และ saturated fatty acid ที่สำคัญ ได้แก่ palmitic acid (C 16:0) stearic acid (C18:0) ซึ่งกรดไขมันที่จำเป็นมาก และมีประโยชน์ต่อร่างกายคือ linoleic acid จะมียอยู่ในน้ำมันงา ช่วยควบคุมระดับคอเลสเตอรอลในเลือด ป้องกันการรวมตัวของเกล็ดเลือด จึงช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดลิ่มเลือดและป้องกันหลอดเลือดหัวใจตีบตัน หัวใจวาย หรือหัวใจล้มเหลว และช่วยลดความดันโลหิต (วิไลศรีและวีรณา, 2546) สายพันธุ์กลายมีการดัดไขมันไม่อิ่มตัว 77.7-85.1% โดยมี linoleic acid 45.2-53.2% oleic acid 34.5 - 37.1% ส่วนพันธุ์อุบลราชธานี 2 มีปริมาณ linoleic acid 44.8 % และมี oleic acid 39.4 % และงาขาวพื้นเมืองเลยมีปริมาณ linoleic acid 52.7 % และมี oleic acid 28.9 %

สรุปผลการทดลอง

การชักนำงาขาวพื้นเมืองเลยให้กลายพันธุ์ด้วยการฉายรังสีแกมมาที่ 400 Gy ได้พันธุ์ที่ไม่ไวต่อช่วงแสงคัดเลือกได้ 3 สายพันธุ์กลายที่ไม่ไวต่อช่วงแสง มีความหอมและรสชาติดีไม่ต่างจากงาพันธุ์พื้นเมืองเลย และมีแนวโน้มให้ผลผลิตสูงกว่า และขนาดของเมล็ดใหญ่กว่า งาขาวพันธุ์พื้นเมืองเลย ซึ่งควรจะพัฒนาสายพันธุ์ต่อไป เพื่อแนะนำพันธุ์ใหม่แก่เกษตรกรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- วาสนา วงษ์ใหญ่ มัสสุมิ คัทชิตะ เซกิ และยาสุโกะ ยาสุโมโต-ชิราโตะ. 2546. ความหลากหลายทางพันธุกรรมของปริมาณลิแกนในงาพันธุ์พื้นเมือง และการนำมาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์. หน้า 103-109. ใน: การประชุมวิชาการงาน ทานตะวัน ละหุ่ง และคำฝอยแห่งชาติ ครั้งที่ 3. วันที่ 11-12 ธันวาคม 2546 ณ ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมนานาชาติ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ. เชียงใหม่.
- วิไลศรี ลิ้มพะยอม และวีรณา ลินสวัสดิ์. 2546. องค์ประกอบกรดไขมัน โทโคฟีรอล และ Lignans ในเมล็ดงาพันธุ์ต่างๆ. หน้า 282-285. ใน: เอกสารการประชุมวิชาการ งาน ทานตะวัน ละหุ่งและคำฝอย แห่งชาติ ครั้งที่ 3. วันที่ 11-12 ธันวาคม 2546 ณ ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมนานาชาติ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ. เชียงใหม่.
- สิรินุช ลามศรีจันทร์. 2540. การกลายพันธุ์ของพืช. พิมพ์ครั้งที่ 2 ภาควิชารังสีประยุกต์และไอโซโทป คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 205 หน้า.
- Ashri, A. 1998. *Sesame Breeding*. Faculty of Agricultural Food and Environment Sciences. The Hebrew University of Jerusalem Rehovot, Israel. 228 p.